

УДК 657.1:338.43:005.591.6

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.26.13>**Кальсіна С.Л.**

старший викладач,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

(м. Херсон / м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5954-4131>**Kalsina Svitlana**

Kherson State Agrarian and Economic University

(Kherson / Kropyvnytskyi)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ОБЛІКОМ І ВИТРАТАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

INNOVATIVE APPROACHES TO ACCOUNTING AND COST MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN A PERIOD OF ECONOMIC INSTABILITY

У статті розкрито роль цифровізації облікових процесів і управлінського обліку як ключових інструментів підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств в умовах економічної нестабільності. Обґрунтовано, що сучасний розвиток аграрного сектору супроводжується зростанням впливу цінових коливань, виробничих і фінансових ризиків, що зумовлює підвищені вимоги до якості інформаційного забезпечення управління та оперативності контролю витрат. Доведено, що впровадження цифрових технологій сприяє автоматизації облікових процесів, підвищенню прозорості управління та зниженню ризику помилок. Особливу увагу приділено застосуванню методів бюджетування, стандарт-костингу, директ-костингу, маржинального аналізу та контролінгу, а також використанню аналітики великих даних. Виявлено ключові проблеми цифровізації обліку, що потребують системного підходу до трансформації облікових систем аграрних підприємств.

Ключові слова: аграрні підприємства, управлінський облік, цифровізація, витрати, економічна нестабільність, контроль витрат.

The article examines the role of digitalization of accounting processes and management accounting in increasing the efficiency of agricultural enterprises in conditions of economic instability. It is substantiated that the modern development of the agricultural sector is accompanied by an increase in the impact of price fluctuations, production and financial risks, which leads to increased requirements for the quality of information support for management and the efficiency of cost control. It is established that traditional approaches to the organization of accounting do not always provide for the timely formation of analytical information necessary for making management decisions in a dynamic market environment. It is proven that the introduction of digital technologies into the accounting system of agricultural enterprises, in particular integrated ERP systems, electronic document management, analytical platforms Business Intelligence and elements of artificial intelligence, contributes to the automation of accounting data processing, increasing the transparency of management processes and reducing the risk of errors. It is determined that management accounting is a key information and analytical tool that ensures prompt decision-making, optimization of the cost structure and increased adaptability of enterprises to changes in the external environment. Particular attention is paid to the application of budgeting methods, standard costing, direct costing, marginal analysis and controlling, which allow predicting financial results, evaluating alternative development scenarios and forming anti-crisis management decisions. The feasibility of using big data analytics for in-depth analysis of costs and forecasting profitability is substantiated. At the same time, the main problems of

digitalization of accounting associated with financial, personnel and information risks are identified, which requires a systematic approach to the digital transformation of agricultural enterprises.

Keywords: *agricultural enterprises, management accounting, digitalization, costs, economic instability, cost control.*

Постановка проблеми. Сучасні аграрні підприємства функціонують в умовах підвищеної економічної нестабільності, зумовленої коливаннями цін на ресурси, нестабільністю ринків збуту, інфляційними процесами, воєнними викликами та зростанням виробничих ризиків. У таких умовах особливої актуальності набуває ефективне управління обліком і витратами, яке є інформаційною основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Традиційні підходи до організації облікових процесів та контролю витрат на аграрних підприємствах часто не забезпечують достатньої оперативності, прозорості та аналітичної глибини, що ускладнює своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища. Відсутність інтегрованих цифрових інструментів, фрагментарність облікової інформації та обмежене використання сучасних аналітичних методів знижують ефективність управління витратами та стримують підвищення конкурентоспроможності підприємств.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у впровадженні інноваційних підходів до управління обліком і витратами аграрних підприємств, які б поєднували сучасні інформаційні технології, автоматизацію облікових процесів та аналітичні інструменти контролю витрат, адаптовані до умов економічної нестабільності. Саме вирішення зазначеної проблеми зумовлює актуальність і практичну значущість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій останніх років демонструє підвищену увагу дослідників до методів автоматизації облікових процесів та оцінювання їхнього впливу на оперативність управлінських рішень. Зокрема, у працях таких науковців, як Коваль О. В. та Лишак О. М., здійснено ґрунтовний аналіз впливу цифрових технологій на розвиток бухгалтерського обліку в Україні. Авторами досліджено сучасний стан цифровізації облікових процесів і визначено, що розвиток цифрової держави задекларовано керівництвом України як одну зі стратегічних цілей національного розвитку [1].

У працях Потриваєвої Н. В. та інших авторів акцентовано увагу на перевагах використання інформаційних технологій у діяльності підприємств аграрного сектору та визначено ключові чинники, що стримують процес цифрової трансформації. Науковцями встановлено, що впровадження цифрових рішень в управлінські та облікові процеси аграрних підприємств є тривалим і ресурсомістким, оскільки потребує значних інвестицій у придбання та супровід інформаційних технологій, а також у підготовку персоналу та формування нових професійних компетенцій. У статті також розглянуто сучасні інновації інформаційного простору, які можуть бути ефективно використані в бізнес-середовищі з метою цифрової трансформації підприємств, зокрема для підвищення продуктивності організації облікових процесів і якості управлінських рішень [2].

За дослідженням Кудлаєвої Н. В. та інш., ключовими проблемами впровадження цифрових технологій у діяльності підприємств є високі витрати на реалізацію цифрових рішень, недостатня адаптованість нормативно-правової бази до сучасних викликів, а також ризики, пов'язані з кіберзагрозами та захистом конфіденційної інформації. Авторка підкреслює необхідність створення внутрішніх регламентів контролю облікових операцій, регулярного аудиту систем інформаційної безпеки та підвищення цифрових компетенцій працівників через навчальні програми. Дослідження підтверджує, що застосування багаторівневих систем контролю та автоматизованого моніто-

рингу дозволяє оперативно виявляти відхилення у фінансових потоках та зменшувати ризики фінансових порушень [3].

За дослідженням Ігнатенка С. та Томашука І., автоматизація та цифровізація управлінського обліку аграрних підприємств надає значні переваги. Автори відзначають, що впровадження сучасних цифрових технологій – таких як ERP-системи, IoT, Big Data, дрони, супутникові технології та хмарні сервіси – дозволяє аграрним підприємствам підвищити ефективність, отримати конкурентні переваги та забезпечити сталий розвиток. Дослідження також показує, що використання технології блокчейн у цифровізації управлінського обліку може стати ефективним механізмом для забезпечення прозорості, надійного захисту даних та оптимізації документообігу [4].

Пуцентейло П.Р. та Довбуш А.В. розкривають сутність цифрової економіки як комунікаційного середовища економічної діяльності в мережі Інтернет і обґрунтовують вплив цифрових технологій на модернізацію бухгалтерської науки, розвиток методології обліку та формування цифрових облікових платформ з багатокористувачькими електронними системами [5].

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених цифровізації бухгалтерського обліку та управлінню витратами, залишається недостатньо вивченим питання комплексного впровадження інноваційних підходів до управління обліковими процесами аграрних підприємств саме в умовах економічної нестабільності.

Формулювання цілі статті. Метою статті є аналіз інноваційних підходів до управління обліком і витратами аграрних підприємств в умовах економічної нестабільності, а також визначення напрямів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення з метою підвищення ефективності управлінських рішень і конкурентоспроможності суб'єктів аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Функціонування аграрних підприємств у сучасних умовах відбувається під впливом значної мінливості зовнішнього економічного середовища, що проявляється у нестабільності цін на аграрну продукцію, виробничі ресурси та енергоносії, а також у зростанні рівня галузевих ризиків. У таких умовах підвищується роль ефективної системи управління, основу якої становить достовірна та своєчасна обліково-аналітична інформація. Оперативність отримання даних та результативність контролю витрат набувають вирішального значення для забезпечення економічної стійкості підприємств і підтримання їх конкурентних позицій.

Разом з тим, практичний досвід свідчить, що звичні моделі організації бухгалтерського обліку не завжди є адаптованими до потреб управління в умовах швидких ринкових змін, оскільки орієнтовані переважно на фіксацію господарських операцій, а не на формування аналітичної інформації для обґрунтування управлінських рішень. Це зумовлює необхідність трансформації облікових підходів із посиленням управлінської та аналітичної складових. У цих умовах зростає значення використання цифрових рішень в організації облікових процесів аграрних підприємств, що виступає дієвим чинником посилення їх економічної стабільності та конкурентних переваг.

Цифровізація системи обліку передбачає використання сучасних інформаційних рішень, зокрема інтегрованих ERP-систем, хмарних сервісів, електронного документообігу, аналітичних платформ Business Intelligence, а також елементів штучного інтелекту для прогнозування витрат, доходів і фінансових результатів. Практичне застосування таких інструментів сприяє автоматизації обробки первинної інформації, зменшенню ймовірності помилок та підвищенню прозорості управлінських процесів.

Управлінський облік відіграє ключову науково-практичну роль у системі управління аграрними підприємствами, особливо в умовах нестабільного економічного середовища. З наукової точки зору управлінський облік виступає не лише як підсистема бухгалтерського обліку, а як інформаційно-аналітичний інструмент, що забезпечує формування релевантної, своєчасної та орієнтованої на управлінські потреби

інформації. Основною функцією управлінського обліку є підтримка оперативного прийняття управлінських рішень шляхом надання детальної інформації про витрати, доходи, фінансові результати та використання ресурсів у розрізі видів діяльності, підрозділів, технологічних процесів і центрів відповідальності. Це дає змогу керівництву швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, коригувати виробничі плани, оптимізувати структуру витрат і мінімізувати фінансові втрати [6].

З позицій теорії адаптивного управління управлінський облік сприяє підвищенню гнучкості та адаптивності аграрних підприємств, оскільки забезпечує інтеграцію облікових, аналітичних і контрольних функцій у єдину систему. Використання методів бюджетування, стандарт-костингу, директ-костингу, маржинального аналізу та контролінгу дозволяє прогнозувати наслідки управлінських рішень, оцінювати альтернативні сценарії розвитку та обґрунтовувати вибір оптимальної стратегії в умовах економічної нестабільності.

Особливе значення управлінський облік має для аграрних підприємств з огляду на сезонність виробництва, залежність від природно-кліматичних факторів та високий рівень ризиків. Систематизація інформації про витрати за етапами виробничого циклу та культурами забезпечує підвищення прозорості собівартості продукції та створює основу для ефективного антикризового управління. Вагоме значення у трансформації облікової системи мають автоматизовані бухгалтерські програми, зокрема BAS, SAP, QuickBooks та інші, які забезпечують формування оперативної та управлінської звітності, контроль витрат за центрами відповідальності, а також аналіз фінансових показників у режимі реального часу. Для аграрних підприємств, діяльність яких характеризується сезонністю та залежністю від природно-кліматичних умов, використання таких систем створює додаткові можливості для планування ресурсів, оптимізації витрат і підвищення рентабельності виробництва (Табл. 1).

Цифровий контроль витрат передбачає інтеграцію облікової інформації з іншими функціональними підсистемами управління підприємством, зокрема виробничою, логістичною, фінансовою та маркетинговою. Комплексний підхід до управління даними забезпечує безперервний моніторинг ключових показників діяльності, підвищує рівень прозорості фінансово-господарських процесів та сприяє мінімізації ризиків неефективного використання ресурсів [7–9].

Перспективним напрямом цифрової трансформації є також використання аналітики великих даних, що дає змогу здійснювати поглиблений аналіз витрат за видами продукції, структурними підрозділами та періодами, прогнозувати рівень рентабельності та обґрунтовувати стратегічні управлінські рішення. Автоматизація облікових процесів одночасно знижує навантаження на бухгалтерський персонал і створює умови для переорієнтації його діяльності на аналітичні та консультативні функції.

Застосування технологій Big Data в аграрному секторі дозволяє обробляти значні масиви інформації, що формуються як у межах внутрішньої облікової системи підприємства, так і з використанням зовнішніх джерел, зокрема ринкових цін, метеорологічних даних та показників споживчого попиту. Наприклад, поєднання даних управлінського обліку з інформацією про погодні умови та врожайність дає змогу більш точно прогнозувати собівартість продукції та фінансові результати за окремими культурами. Це особливо актуально для рослинницьких підприємств, діяльність яких значною мірою залежить від природно-кліматичних факторів.

Крім того, використання аналітичних платформ дає можливість оперативно виявляти відхилення фактичних витрат від запланованих показників, визначати причини їх виникнення та оцінювати ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Водночас процес цифровізації обліку та контролю витрат супроводжується низкою проблем, серед яких високі витрати на впровадження програмного забезпечення,

Таблиця 1

**Очікуваний ефект для аграрних підприємств
з використанням цифрових інструментів обліку**

Цифрові інструменти обліку	Характеристика та функціональне призначення	Очікуваний ефект для аграрних підприємств
ERP-системи (BAS, SAP, QuickBooks)	Інтегровані інформаційні системи, що забезпечують автоматизацію бухгалтерського та управлінського обліку, формування фінансової й управлінської звітності, контроль витрат за центрами відповідальності	Підвищення оперативності управлінських рішень, зниження витрат, зростання рентабельності
Хмарні сервіси	Забезпечують зберігання, обробку та доступ до облікових даних у режимі реального часу незалежно від місця розташування користувачів	Підвищення мобільності обліку, зменшення витрат на ІТ-інфраструктуру, покращення інформаційної безпеки
Електронний документообіг	Автоматизація створення, обробки та зберігання первинних документів у цифровому форматі	Скорочення часу обробки інформації, зменшення помилок, підвищення прозорості облікових процесів
Аналітичні платформи Business Intelligence (BI)	Інструменти для аналізу фінансових показників, витрат і результатів діяльності з використанням інтерактивних звітів та дашбордів	Поглиблений аналіз діяльності, підтримка стратегічного планування та контролю
Елементи штучного інтелекту	Використовуються для прогнозування витрат, доходів і фінансових результатів на основі великих масивів даних	Підвищення точності прогнозів, зниження ризиків, підвищення фінансової стійкості
Автоматизація обробки первинної інформації	Використання програмних рішень для збору та обробки первинних даних у реальному часі	Мінімізація людського фактору, підвищення достовірності облікових даних

Джерело: сформовано автором на основі [2]

недостатній рівень цифрових компетенцій персоналу, ризики інформаційної безпеки та відсутність уніфікованих стандартів цифрового обліку в аграрному секторі. Тому успішна реалізація цифрової трансформації потребує системного підходу, що передбачає інвестиції у розвиток людського капіталу, удосконалення кіберзахисту та модернізацію технічної інфраструктури підприємств (Рис. 1).

Рисунок ілюструє концептуальну модель цифрового контролю витрат аграрного підприємства, що ґрунтується на інтеграції облікової інформації з ключовими функціональними підсистемами управління. Схема відображає послідовний перехід від цифрового збору та обробки даних до їх аналітичного використання в процесі прийняття управлінських рішень. Комплексне управління даними забезпечує безперервний моніторинг витрат, собівартості та рентабельності, підвищує прозорість фінансово-господарських процесів і сприяє мінімізації ризиків неефективного використання ресурсів. Включення інструментів аналітики великих даних підсилює прогностичну функцію управлінського обліку, дозволяючи обґрунтовувати стратегічні рішення в умовах економічної нестабільності. Таким чином, цифровий контроль витрат виступає важливим чинником підвищення адаптивності та економічної стійкості аграрних підприємств.

Висновки. Узагальнюючи, слід зазначити, що цифрова трансформація системи обліку та контролю витрат є об'єктивною необхідністю для аграрних підприємств у сучасних умовах нестабільного ринкового середовища. Використання інноваційних інформаційних технологій забезпечує підвищення точності облікових даних, опе-

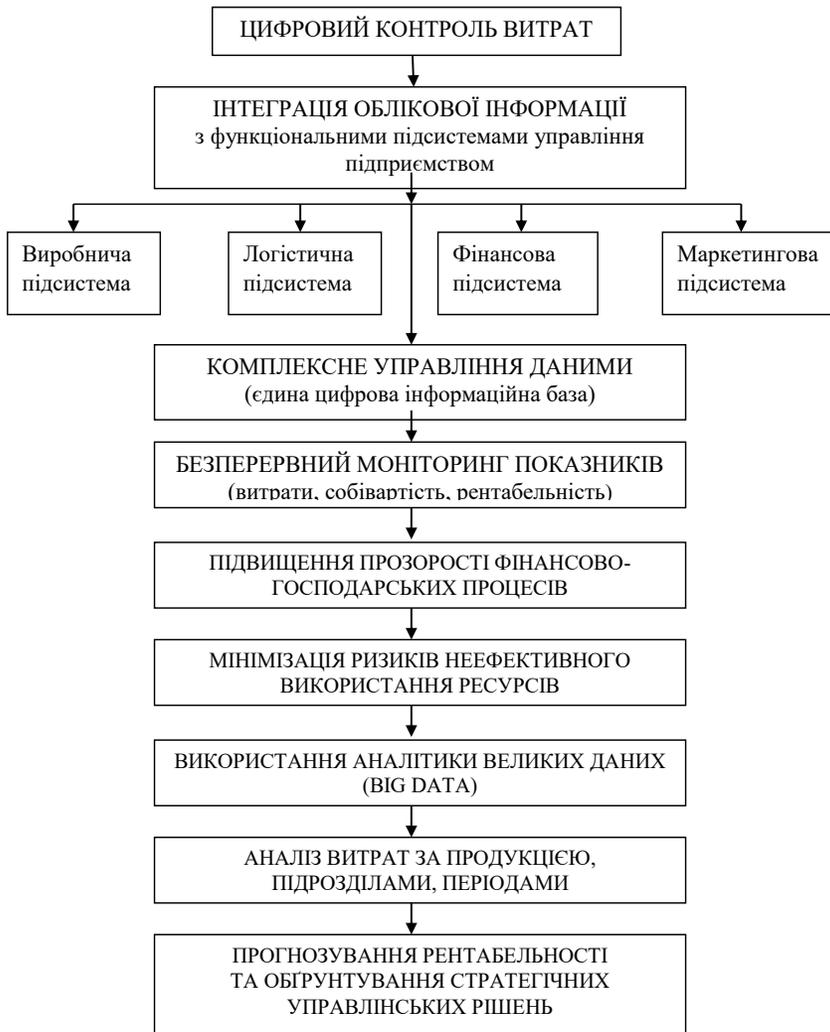

Рис. 1. Схема цифрового контролю витрат аграрного підприємства в умовах економічної нестабільності

Джерело: сформовано автором на основі [4]

ративності управлінських рішень, ефективності використання ресурсів і зниження фінансових ризиків. У перспективі це сприятиме зміцненню конкурентних позицій аграрних підприємств, їх сталому розвитку та інтеграції у глобальний цифровий економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Коваль О.В., Лишак О. М. Цифровізація бухгалтерського обліку в Україні. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.67>
2. Потривасва Н.В., Козаченко Л.А., Недбайло І.І., Нестерчук І.В. Цифровізація обліку в управлінні бізнес-процесами підприємств агропромислового комплексу. *Вісник Аграрної Науки Причорномор'я*. 2022. Вип. 26. № 1. 79–88 С. DOI: [https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26\(1\)-8](https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-8)

3. Кудлаєва, Н. В., Косташ, Т. В., & Михалків, А. А. Вплив цифрових технологій на трансформацію системи бухгалтерського обліку в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14635426>
4. Ігнатенко, С., & Томашук, І. Сучасні тенденції автоматизації та цифровізації управлінського обліку в аграрних підприємствах: економічний аспект. *Економічний простір*. 2024. № (191), с. 465–472. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/192-3>
5. Пуцентейло П.Р., Довбуш А.В. Основні вектори розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3–4 (87). С. 140–151.
6. Сакур А.Ж., Пристемський О.С. Роль управлінського обліку в інформаційному забезпеченні бізнес-процесів підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2020. Т. 25. № 1 (80) С. 219–223.
7. Мороз А.О. Трансформація бухгалтерського обліку під впливом розвитку цифрових технологій. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9, № 2. С. 413–419. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-71>
8. Стегней М.І. Роль цифрових трансформацій для забезпечення інноваційної системи управління бізнес-процесами в аграрній сфері в умовах війни та післявоєнного відновлення. *Український журнал прикладної економіки та техніки*, 2022. № 4. С. 232–238. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-34>
9. Пристемський О. Автоматизація та вплив інформаційних технологій на ведення обліку та контролю підприємства. *Scientific Collection "InterConf+"*. 2024. № 43 (193), с. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2024.008>

References:

1. Koval O., Lyshak O. (2024). Tsyfrovizatsiia bukhgalterskoho obliku v Ukraini [Digitalisation of accounting in Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, No. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.67>
2. Potryvaieva, N. V., Kozachenko, L. A., Nedbajlo, I. I., and Nesterchuk, I. V. (2022). Tsyfrovizatsiia obliku v upravlinni biznes-protsesamy pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu [Digitization of accounting in the management of business processes of enterprises of the agro-industrial complex]. *Visnyk Ahrarnoi Nauky Prychornomoria – Ukrainian Black Sea Region Agrarian Science*. Vol. 26. No. 1. pp. 79–88. DOI: [https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26\(1\)-8](https://doi.org/10.56407/2313-092X/2022-26(1)-8)
3. Kudlaieva, N., Kostash, T., & Mykhalkiv, A. (2025). Vplyv tsyfrovyykh tekhnolohii na transformatsiiu systemy bukhgalterskoho obliku v Ukraini [The impact of digital technologies on the transformation of the accounting system in Ukraine]. *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk – Current Issues of Economic Sciences*, no. (7). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14635426>
4. Ihnatenko S., Tomashuk I. (2024). Suchasni tendentsii avtomatyzatsii ta tsyfrovizatsii upravlinskoho obliku v ahrarykh pidpriemstvakh: ekonomichnyi aspekt [Current trends in automation and digitalization of management accounting in agricultural enterprises: economic aspect]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*. No. (191), pp. 465–472. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/192-3>
5. Putsenteilo P. R., Dovbush A. V. (2021) Osnovni vektory rozvytku bukhgalterskoho obliku v umovakh tsyfrovoi ekonomiky [The main vectors of accounting development in the digital economy]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative Economy*, vol. 3–4 (87), pp. 140–151.
6. Sakun A. Zh., Prystemskiy O. S. (2020) Rol upravlinskoho obliku v informatsiinomu zabezpechenni biznes-protsesiv [The role of management accounting in the information support of business processes]. *Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova – Bulletin of the ONU named after I.I. Mechnikov*. Is. 25. Vol. 1 (80), pp. 219–223.
7. Moroz A. (2024). Transformatsiia bukhgalterskoho obliku pid vplyvom rozvytku tsyfrovyykh tekhnolohii. [Transformation of accounting with increased development of digital technology. Ukrainian journal of applied economics and technology]. *Ukrainian journal of applied economics and technology – Ukrainyskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*. Vol. 9. No. 2. pp. 413–419. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-2-71>
8. Stehnei M. (2022). Rol tsyfrovyykh transformatsii dlia zabezpechennia innovatsiinoi systemy upravlinnia biznes-protsesamy v ahraryi sferi v umovakh viiny ta pisliavoiennoho vidnovlennia [The role of digital transformation to ensure innovative management system of business processes in the agrarian sphere under conditions of war and post-war recovery]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi*

ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology. Vol. 7. No 4, pp. 232–238. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-4-34>

9. Prystemskyi O. S. (2024). Avtomatyzatsiia ta vplyv informatsiinykh tekhnolohii na vedennia obliku ta kontroliu pidpriemstva [Automation and the impact of information technology on enterprise accounting and control]. *Scientific Collection “InterConf+”*. no. 43 (193), pp. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.03.2024.008>

Стаття надійшла: 10.11.2025

Стаття прийнята: 08.12.2025

Стаття опублікована: 30.12.2025
